

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי היום"

ותלמודם
"תלפזת תינים"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב היים אהרן בלייער שליט"א

341

פרשת לך לך תשפ"ה

דיני משחקים בשבת - א'

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

מלאכות הכרוכות במשחקים

מלאכות שונות

השימוש בכמה מיני משחקים, כרוכים בכמה מלאכות או איסורי שבת, וקודם נפרט כמה מיני מלאכות ואיסורים שיכולים לבוא לעבור עליהם ואח"כ נביא כמה דוגמאות של משחקים.

בורר. כשקיים תערובות של דברים שמעוניין בהם ודברים שאינו מעוניין בהם, אסור לברור את הפסולת מתוך האוכל אלא האוכל מתוך הפסולת, וכן צריך שיהיה תכלית הברור לאלתר ולא לאחר זמן, וכן צריכים להיות ביד ולא בכלי (ש"ע סי' ש"ט ס"א).

השמעת קול. אסור להשמיע קול בכלי ככוונה בשבת מחשש שמא יתקן כלי שיר והוא איסור מדרבנן (ש"ע סי' של"ח ס"א).

אשווי גומות. אסור לכבד את הקרקע עם מטאטא [broom] בשבת משום אשווי גומות (ש"ע סי' של"ז ס"ב), וכן אסור לעשות כל דבר על הקרקע כשצריכים קרקע שווה משום חשש אשווי גומות (ש"ע סי' של"ח ס"ה).

כתיבה. יש פוסקים הסוברים שאסור לחבר בחזק אותיות העשויים מחומר על משטח או על רקע שהרי זה כמו כתיבה (מג"א סי' ש"מ סק"י), ויש שמתירים שאין זה מעשה כתיבה (נשמת אדם כלל ל"ז סק"ב), וכמו כן דנו הפוסקים אם יש איסור כתיבה כשמקרב חלקי אותיות זה לזה (ש"ת רמ"א ס"ק ק"ט, ט"ז סי' ש"מ ק"ב).

בנין בכלים. אע"פ שיש כלל שאין בנין וסתירה בכלים (גמ' שבת דף ק"ב ע"ב), מ"מ הפוסקים נקטו שכשמחברים חתיכות כלים יחד באופן תקיעה חזקה ישנה איסור תורה בבנין בכלים (ש"ע סי' ש"ד ס"א), וגם מבואר שאם מחברים שני דברים ביחד לא בתקיעה אבל מהודק, הרי זה איסור דרבנן, וכשמחברים רק באופן רפוי, הרי זה מותר.

מכה בפטיש. אסור לעשות כלי או לגמור שלב האחרון של כלי בשבת אף באופן שאין בו משום בנין בכלים כגון כשהוא רפוי, משום איסור מכה בפטיש או תיקון נמא.

עשיית אהל. העושה אהל קבוע חייב חטאת (ש"ע סי' שט"ז ס"א), ושיעור אהל הוא טפח על טפח ברום טפח או יותר (תוס' שבת דף קל"ח ע"ב ד"ה שאין) והעושה אהל עראי כדי להגן עליו או כדי להשתמש תחתיו אסור מדרבנן אף כשאין בו מחיצות כלל (ש"ע שם).

משא ומתן. כשמקנים או קונים, מעבירים בעלות של דברים, מאחד לשני, יש בו איסור של משא ומתן האסור מדרבנן בשבת.

עובדין דחול. יש דברים שמעיקר הדין הם מותרים לעשות בשבת, ומ"מ הפוסקים אסרו לעשותם משום עובדין דחול כגון רכיבה על אופניים ברחוב וכדומה.

משחקים שונות

חמש אבנים - טשי"ך' - 'קוגלע"ך'

השמעת קול. פעם שחקו בעצמות קטנות [מרגלי בקר] הנקרא 'טשיך' [knucklebones - talus] (ע"י פרישה י"ד סי' נ"ה סק"ח ובאר היטב שם למרה"ט) והיה כעין משחק של 'חמש אבנים' של היום, וכנראה שהעצמות היו משמיעים קול בעת המשחק, ומ"מ היה מותר לשחק איתם ואין בו משום איסור השמעת קול בשבת (לעיל אות י"א), משום שאין מכוונים לשיר (רמ"א א"ח סי' של"ח ס"ה).

לשחק עם משחקים בשבת

שבת הוא יום מנוחה

א לעסוק בתורה. חז"ל גילו לנו שלא נתנו שבתות ויו"ט אלא לעסוק בתורה (ירושלמי שבת ט"ז ג), דהיינו הפועלים שהן עסוקין במלאכה כל ימות השבוע, בשבת הן מתאספין לעסוק בדברי תורה (נחומא, פסיקתא רבתי סי' כ"ג), כל שכן תלמידי חכמים שכל השבוע עוסקים ויגיעים בדברי תורה ובשבת מתענגים גם באכילה ושתייה, שצריכים לייחד זמן בשבת לעסוק בתורה (שם, ב"י סי' רפ"ח, של"ה שבת פ' נר מצוה אות נ"ג).

ב משחקים. ומשום כן האריכו גדולי הדורות על אלו שמבלים זמנם בשבת במשחקים, שהרי גם בחול יש בזה משום ביטול תורה אם הוא בזמן שיכולים ללמוד, אם לא שהוא כדי לנוח קצת כדי לאזור יותר כוחות ללימוד תורה, כל שכן בשבת קודש שאין לבלות זמנו במשחקים ודברים בטלים אלא יעסקו בדברי תורה (שבט מוסר פרק מ"ב, ראשית חכמה שער הקדושה פ"ב, ש"ת מנחת יצחק ח"ג סי' ל"ג, ש"ת באר משה ח"ב סי' כ"ז) ויתענגו בעונג רוחני מעין עולם הבא, כי כל המכבדו מעשות בו דרכיו, נותנים לו נחלה בלי מצרים (גמ' שבת דף ק"ח ע"א).

ג נשים וילדים. מ"מ נשים שאינם מצווים בלימוד תורה וכן ילדים שאין ביכולתם לעסוק בתורה, נוהגים לשחק בהרבה מיני משחקים בשבת לפי גילם, אמנם הרבה משחקים כרוכים באיסורים או עכ"פ בחשש איסורים בשבת בלי לשים לב לזה, ולכן נשתדל כאן להזכיר כמה מיני משחקים שכיחים ולהציע החששות בהם ודיניהם.

ילדים

ד לא הגיע לחינוך. ילדים שלא הגיעו לגיל חינוך דהיינו שאינם מבינים את המושג שיש איסור של שבת בכמה דברים כל אחד לפי חריפותו והבנתו, כשמשחקים במשחקים הכרוכים בחשש מלאכות, אין צריכים למנוע אותם מהם מאחר שלא הגיעו לגיל חינוך והוא בערך עד גיל 5, אבל מ"מ כשהם מבינים לשמוע להוראות, אפשר להתחיל להסביר להם שבשבת אסור לעשות כן, כדי שבהמשך הזמן יזהרו בו.

ה הגיע לחינוך. ילדים שהגיעו לחינוך ומבינים את המושג של שמירת שבת שיש דברים שאסורים לעשות, כגון מגיל 5, כשיש משחקים שבודאי כרוכים באיסור כגון צעצועים שמופעלים ע"י חשמל, צריכים למנוע את הילד מלשחק בו, כ"ש שאסור לתת להם הצעצוע כדי שישחקו בו.

ו אמנם צעצועים שנחלקו בו הפוסקים אם הם כרוכים באיסור באופן שיש פוסקים המקובלים שמתירים ויש האוסרים, יש לחלק, שאם הילד משחק עם הצעצוע מעצמו, אין צריך למנוע ממנו את הצעצוע שהרי יש להם על מה לסמוך ואין צריכים להעמיס חומרות על ילד (ארחות חיים סי' תס"ז סק"ט), ואם האב נוקט כדעת האוסרים באיזה ענין אז עכ"פ לא יתן את הצעצוע לילדו לשחק בו תחילה.

ז וילד שהוא בר הבנה להבין את צורת המלאכה ואיך מתייחסת פעולה מסויימת של הצעצוע למלאכה מסויימת כגון בן תשע ומעלה, יש למנוע מהם מלשחק עם כל צעצועים הכרוכים בחשש מלאכה.

עזרה מההורים

ח כשילדים משחקים עם משחק הכרוך בחשש איסור באופן שמותר לילד לשחק בו אבל לא גדולים, אפשר לעזור להם במקצת להראות או לרמוז להם איך עליהם לעשות, אבל אין לעשות את עצם האיסור שהרי זה כבר מלאכה הנושית ע"י גדול.

בגליון הבא נתעסק בעזה"ש"ת בצעצועים של בניה, כגון לגו, קליקס, קפלה, מגנטיילים וכדומה. היות שתמיד מתחדשים צעצועים חדשים, הציבור מוזמנים לשלוח שאלות לגבי שבת על מיני צעצועים עם תיאור של הצעצוע ופעולותיו ותמונה, ובגליון הבא נשתדל לתת מענה על הדברים השכיחים

כ אשווי גומות. כשמשחקים עם משחק על הקרקע שטעון שטח חלק, אסור לשחק בו בשבת משום שמשא ישווה גומות בשבת (ש"ע סי' של"ח ס"ה), ולכן אסור לשחק בחצר אפילו כשהיא מרוצפת גזרה אטו אינה מרוצפת (רמ"א סי' של"ז ס"ב, מ"ב סי' של"ח סק"כ, הגרשז"א שלחן שלמה סי' של"ז סק"ד, שו"ת שבט הלוי ח"ט סי' ע"ה) [ולדעת המחבר מותר במרוצף (ש"ע שם)], אבל בבית שרוב בתים בימינו מרוצפים יש להקל שלא גזרו על הרוב אטו המיעוט (ביאה"ל ד"ה יש מחמירין), ובפרט לילדים קטנים (ארחות שבת פ"ח אות נ"ג ובהערה).

כא ולכן ילדים לא ישחקו בחמש אבנים' או 'גולות' [marbles] על הקרקע בחצר בית הכנסת בחוץ או בחצר הבנין אפילו כשהוא מרוצף, אבל בתוך הבנין מותר (כנ"ל), וכן על שלחן מותר (רמ"א שם).

'שחמט' – שאך שפ"ל [Chess]

כב הפוסקים נקטו שמותר לשחק במשחק 'שחמט' [איסקק"י] בשבת, ומ"מ יש שנהגו לעשות החתיכות מכסף שיהיו שונים משל חול כך שלא יהיה עובדין כחול (מג"א סי' של"ח סק"ח, מ"ב סק"א), ולמעשה בזמנינו לא נוהגים כן שיהיו חתיכות 'שחמט' מיוחדים רק לשבת.

כג בתחילת המשחק מותר לכל אחד לבחור את הצבע שלו שהרי הוא לצורך לאתרו ואוכל מתוך פסולת, אבל לאחר המשחק אסור להפריד בין שחור לבין כדי לארוז אותו מסודר בקופסא למשחק הבא, שזה נחשב ברירה ללאחר זמן ואסור.

כד ביטול זמן. מ"מ יש שאסרו לבלות זמן לשחק 'שחמט' בשבת כיון שאין תועלת בדיעת החכמה וע"פ המבואר שאסור ללמוד בספרי חכמות בשבת זולת בדברי תורה (ש"ע סי' ש"ז ס"ז) (ר"א ששון הובא במג"א שם), ואפילו אם הוא כדי לחדד את המוח, הרי אפשר לחדד המוח ע"י דברי תורה. ומ"מ במקום שנהגו להקל אין למחות בידם (המג"א שם) ובפרט לילדים מתחת גיל חיוב במצוות.

זוג או פרט

כה דרך צחוק. קיים משחק ומצוי הוא אצל הילדים שנקרא 'זוג או פרט' [תם או חסר (רמ"א), גרא"ד או אום-גרא"ד (מ"ב סק"ב)] דהיינו שאחד צריך לנחש אם יש ביד הסתומה של חברו מספר זוגי או אי זוגי [odd or even], ואם מנחש כהוגן הוא מקבל את מה שבידו, או שהוא זוכה באיזה זכות קדימה בדבר וכדומה, ונקטו הפוסקים שכשאין בו ריווח ממון ונעשה דרך צחוק בעלמא, מותר לעשותו בשבת (רמ"א סי' של"ח ס"ה).

כו עבור ריווח ממון. אבל אם נעשה עבור ריווח ממון שמרויח הבטחת ממון או שאר חפץ או מיני מאכל או ממתק שיהיה שייך לו לגמרי ולא רק דרך שחוק ובלווי זמן, אסור לעשותו בשבת משום דהוי כמקח וממכר בשבת, ומ"מ אין למחות בנשים ובקטנים דמוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין (רמ"א שם).

מונופול [Monopoly]

כז לא גזרו חכמים במשחקים אלא כשהמטרה היא לשם ריווח כל שהוא, אבל כשאין מטרת ריווח כלל לא בכסף ולא בשווה כסף, אין איסור מדינא, ואפילו אם דומה מאד למקח וממכר כגון בשימוש של דימוי כסף ושטרות וכעין עסקאות בקניית ומכירת נכסים דוגמת משחק 'מונופול' אין בזה איסור, בפרט לילדים קטנים.

כח אמנם למעשה ראוי ונכון לימנע ולמנוע ילדים שהגיע לחינוך מלשחק בזה כי מכווער הדבר ויש בו משום זילותא דשבת שמדברים ומשתמשים בדברים שרגילים לסחור בהם בימות החול.

משחקי תינוק המשמיעים קול

כט מותר ליתן בידי תינוק קטן צעצועים המשמיעים קול כשהוא מנענע אותם או לוחץ עליהם, כגון רעשן [rattle] וכדומה, והוא מאחר שעיקר מטרתו הוא לשם צעצוע, אבל אסור לאדם גדול להשמיע קול בצעצועים אלה, גם אם הוא עושה כן בשביל התינוק (ש"כ פט"ז אות ג), אמנם אם התינוק בוכה הרבה ומצטער, יש להתיר עכ"פ כלאחר יד (שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' ע"ד).

צעצועי חשמליים

ל צעצועים המופעלים בחשמל ובטריות ובדרך שימושם צריך להפעילם באיסור כגון 'זוקי טוקי' [walkie talky], 'אוטו שלט' [remote control car], פנס [flash light] וכדומה, הרי הם מוקצה ודינם ככלי שמלאכתו לאיסור, שהרי אין משתמשים בהם אם לא בדרך הכרוך באיסור.

לא אבל צעצועים חשמליים שיש בהם גם דרך היתר לשחק איתם בלי להפעיל את החשמל שבהם, מותר לשחק איתם ואינם מוקצה, ויש להזכיר לילד שלא להפעיל את החשמל שבו, ובמדה שרואים שהילד שוכח ומפעיל את החשמל, יש למנוע מהילד מלשחק בו.

לב עריסה מתנדנדת. כמו כן עריסה מתנדנדת לתינוק, שבחול מופעל ע"י חשמל אבל גם אפשר להשתמש בו בלי חשמל, מותר לשים תינוק בפנים בשבת.

משום כתיבה

פזלים וחיבור אותיות

לג אינם מחוברים. כשמקריבים חלק מצויר לחלק אחר של אותו צויר ומייצרים ע"י זה צויר שלם, כל שאינם מהודקים יחד כלל, הסכמת הפוסקים שאין בו חשש כתיבה ומותר לעשותו בשבת (אג"מ או"ח ח"א סי' קל"ה, ארחות שבת פט"ו אות י"ג), כגון תמונות קוביות [picture blocks].

לד מחוברים. אולם באופן שחלקי הצויר מחוברים יחד כגון פאזל שחלק הבולט מחתיכה אחת נתחבת לחור של חתיכה אחרת וביחד הם משלימים לצויר שלם, אם הם נתחבים זה בזה באופן מהודק שכשמגביהים חתיכה אחת עולות החתיכות האחרות, יש מהפוסקים האוסרים לשחק עם זה בשבת משום איסור כתיבה, וכן אם החתיכות נתונים בתוך מסגרת (הגרשז"א בשש"כ פט"ז סכ"ג).

לה אמנם כשהחתיכות גדולות ומיועדת לגיל הרך ואין החתיכות מהודקות היטב אחת לשניה, אף שהם נתחבות זה בזה, מותר להם לשחק בהם בשבת.

חיבור אותיות שלמות יחד

לו חיבור אותיות בלוח. משחק ילדים שבו יש אותיות מפלסטיק שנועצים אותן ע"ג לוח מחורר ומצרפין אותן למלים, מותר להשתמש בו בשבת, שאף אם יש הסוברים שחיבור אותיות שלמות יחד נחשב ככתיבה (מג"א, ע"י לעיל אות י"ג), מ"מ כשאינם מחוברים לרקע באופן קבוע אלא באופן ארעי, לא נחשב ככתיבה (ארחות שבת פט"ו אות י"ז).

לז אותיות מגנט. לגבי הנחת אותיות מגנט על משטח מתכתי או על דלת מקרר אות ליד אות ליצור בהם מילה, יש שדנו לומר שזה נחשב ככתיבה מאחר שהן יכולות להישאר כך זמן ארוך (שש"כ פט"ז סכ"ד), אבל יש שהתירו משום שאינם בחיבור גמור ע"י דבק או תפירה ונחשבים כעראי ואינם עשויים להישאר שם בקביעות על המקרר (לפי הארחות שבת הנ"ל).

בלונים

לח בלוני אוויר. בלוני אוויר שמכניסים בהם אוויר והדרך לעשות בהם קשר, אסור לנפחם בשבת בחשש שמא יעשו קשר של קיימא, וממילא הרי הם גם מוקצה בשבת (קצוה"ש סי' ק"י בבדה"ש סק"ז), אמנם ילדים אשר דרך משחקם למלאות ולרוקן את האוויר בלא לעשות בהם קשר, אפשר להם לשחק איתם, ויש להזהירם שלא יעשו קשר (שו"ת באר משה ח"ב סי' כ').

לט בועות סבון [bubbles]. מעיקר הדין אין איסור בעשיית בלוני אוויר במי סבון בשבת משום שאין להם כל קיום, אמנם לכתחילה אין לומר להם לעשות בלונים כאלה מאחר שיש מחמירים (הגרשז"א, שש"כ פט"ז אות ל"א).

מיון משחקים לאחר שימושם

מ מעורבבים. חדר ששיחקו בו ילדים בסוגים שונים של צעצועים והם מונחים על הרצפה בערבוביה, אין למיינם וליתן כל משחק במקום המיועד לו כי יש בזה משום בורר לאחר זמן, כמו כן, אין למיין חתיכות משחק לצבעים שונים אחר השתמשותם שהרי זה בורר ללאחר זמן.

מא מפוזרים. אבל אם המשחקים נמצאים מפוזרים על הרצפה באופן שאינם נחשבים כתערובות, מותר להגביה אותם ולהחזיר למקומם או למיינם מאחר שכשאינם בתערובות אין בהם איסור בורר (ארחות שבת פ"ג אות י"ב).

נתרם ע"י ידידנו הר"ר יוסף שדרך הי"ד ברוקלין
לזכות זרי מרים בת מונש לרפ"ש ולזכות אשר חיים בן זרי למצוא זיווג הנון ויראה שמים ולרפ"ש

הגליון נתרם לע"נ האשה הקשובה מרת מרים ממיל פריעדלאנדער ע"ה בת ר' שמעון הכהן ע"ה מנשכטר נפטר ר' מרחשון הונצה ע"י חתנה הר"ר אהרן צבי הלוי שליידער הי"ד

הגליון נתרם לרגל שמחת האירוסין של הבחור החשוב משה יוסף בלייער נ"ו מבכירי תלמידי בריסק בן להנאון רבי אברהם זאב בלייער שליט"א ר"מ ישיבת קרלין פטולין עב"נ בת הרח"ח ר' שמעון גרינבערגער שליט"א מחשובי ויקירי עיר לייקוואוד "בורא עולם בקנין השלם זה הבנין"

לז"נ האי גברא יקירא הרח"ח ר' אברהם זאב ז"ל ב"ר שאול שמאהל ז"ל ח' מרחשון תשל"ב בארען – לונדון

לע"נ האשה החשובה דבורה קריינער ע"ה בת הצדיק הר"ר חיים אהרן ראזענבורג זצ"ל נפטר ח' מרחשון תש"א מנו"כ בוויניצען

מאחלים ברכת מול טוב להתתן ר' שלום פליישער הי"ד ממנייהו הגליון 'חוקי חיים' לרגל נישואיו בשנתו"מ עב"נ הר"ר יעקב זאלער הי"ד עיר לייקוואוד